

БАЗЕЛЬСЬКИЙ КОМІТЕТ ТА ЙОГО РОЛЬ В РЕГУЛЮВАННІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. В статті розглядається діяльність Базельського комітету в сфері розробки стандартів для фінансово-кредитних установ. Висвітлені основні принципи кожного Базеля, цілі та завдання Базельського комітету з банківського нагляду, етапи розвитку та вдосконалення Базельських угод. Відображені терміни переходу на останню редакцію Базель III. Проведена оцінка впливу даної угоди на розвиток банківської системи в Україні та закордоном. Виділено три основні групи країн, що переходять до нової редакції Базель III. Проаналізовано дослідження рейтингового агентства Moody's. Наведено переваги впровадження Базель III та Базель IV. Розглянуто перспективи запровадження Базельських стандартів в Україні на найближчі роки. Виділено напрямки подальших наукових досліджень у сфері банківського нагляду.

Ключові слова: Базельський комітет, Базельські стандарти, фінансово-кредитна установа, банківський нагляд, Базельська угода.

Blashchuk-Devyatkina Nataliya, Sebestyanovych Iryna
Lviv National University of Ivan Franko

THE BASEL COMMITTEE AND ITS ROLE IN REGULATING BANKING ACTIVITIES

Summary. This article examines the activities of the Basel Committee in developing standards for financial and credit institutions. It outlines the basic principles of each Basel, the goals and objectives of the Basel Committee on Banking Supervision, the stages of development and improvement of the Basel Accords. As a result of studying the contents of the main recommendations of the Basel Committee, the main directions of its activities directed on increasing the stability of the banking system. The article also reflects the timing of the transition to the latest redaction of Basel III. The article assesses the impact of this agreement on the development of banking in Ukraine and abroad. There were identified three main groups of countries, which go to the new editorial staff of Basel III. The article analyzes the research of the rating agency Moody's. It outlines the benefits of implementing Basel III and Basel IV. It looks at the prospects of implementing Basel standards in Ukraine in the coming years. The article highlights the directions of further science research in the field of banking supervision. As a result of the Basel Committee's recommendations, the financial stability of banks and the global financial crisis are expected to increase. It is noted that the banking system as a whole shows positive dynamics as a result of the introduction of Basel III and Basel IV. The introduction of the new Basel III and Basel IV standards greatly enhances the requirements for the quality and structure of bank capital, in particular, introduces new minimum capital adequacy requirements of the first level, which increase its stability and transparency, as well as its constituent part – base capital. The basic purpose of application by banking institutions of the recommendations of the Basel Committee is determined in view of ensuring the financial stability of their functioning. Prospective direction of further scientific researches, in the article is defined, the development of effective ways of implementation in domestic legislation, from the experience of foreign countries in compliance with Basel standards.

Keywords: Basel Committee, Basel standards, financial institution, banking supervision, the Basel Accord.

Постановка проблеми. Розвиток міжнародних економічних відносин пов'язаний зі здійсненням різного роду валютно-фінансових та кредитних потоків, що забезпечується за допомогою міжнародних фінансово-кредитних організацій і потребує впорядкування шляхом нормативного регулювання.

Дієвим механізмом у досягненні фінансової стабільності функціонування банківських установ є дотримання різних міжнародних стандартів, зокрема і Базельських. Тому виникає потреба у вивченні рекомендацій Базельського комітету з питань банківського нагляду, які є важливими в процесі стабілізації економічної системи та запобігання фінансово-економічним явищам, що негативно впливають на банківську діяльність.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження проблематики банківського регулювання та банківського нагляду привертає увагу багатьох науковців. Серед вітчизняних можна виділити праці В. Коваленка, В. Міщенко, В. Руденка, А. Чугунова, А. Хандруєва,

О. Хаб'юка. Окремо слід відзначити зарубіжних вчених, таких як Т. Кемпбел, Є. Тіроль, Е. Фама, Р. Лвайн, Дж. Карларі та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідити стандарти Базельського комітету у діяльності фінансово-кредитних установ стосовно усунення недоліків та розбіжностей в банківському регулюванні різних країн світу. Розглянути процес впровадження рекомендацій Базель III та Базель IV у вітчизняну економіку.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідити діяльність Базельського комітету з банківського нагляду, проаналізувати вплив Базельських стандартів на банківську діяльність.

Виклад основного матеріалу. Активну участь в міжнародному співробітництві у сфері фінансів та кредиту приймає Базельський комітет, який був заснований керівниками центральних банків країн групи-10 у 1974 році під егідою Банку міжнародних розрахунків. При цьому Базельський комітет не вважається його

структурним підрозділом і діє автономно. На сьогодні членами комітету з банківського нагляду є 27 провідних країн світу. Засідання комітету, як правило, відбувається один раз в чотири роки. При цьому, із середини 1980-х років активний інтерес до діяльності Базельського комітету стали проявляти країни Європейського союзу у вигляді контактної групи банківського нагляду (Україна входить до Групи банківського нагляду Центральної та Східної Європи, бере участь у роботі її органів), з якою сьогодні реалізується тісне співробітництво [1].

Головне завдання Базельського комітету – розробка та застосування стандартів у регулюванні діяльності фінансово-кредитних установ у вигляді Базельських угод, які вважаються обов'язковими та містяться в нормативно-правових і законодавчих актах країн.

В процесі розробки стандартів діяльності фінансово-кредитних установ Базельський комітет керується двома основними принципами:

- 1) банки повинні бути рівні у дотриманні стандартів і не повинні мати переваг стосовно інших;
- 2) банківське регулювання повинно бути надійним [2].

Ціллю Базельського комітету вважається формування однакового підходу до питань розробки стандартів діяльності фінансово-кредитних установ та усунення недоліків та розбіжностей в банківському регулюванні різних країн світу.

Першим етапом на шляху розробки угод у сфері банківського нагляду і його гармонізації став Базель I, який також відомий як «Угода про капітал». Базель I набрав чинності в 1992 році та передбачав дотримання наступних нормативів та правил:

- 1) капітал фінансово-кредитної установи повинен складатись з основного та додаткового;
- 2) оцінка ризиків здійснюється за допомогою коефіцієнтів та для їх покриття банк повинен мати достатній рівень капіталу;
- 3) співвідношення між активами банку та його капіталом повинен бути не менше 8% [3; 4].

В 1996 році були внесені поправки у частині покриття банківських ризиків, де було прийнято рішення про облік лише двох категорій: кредитний та ринковий ризики. При цьому, ризиків у сфері банкінгу набагато більше і саме тому банки не змогли гарантувати повного захисту від інших видів, що змусило Базельський комітет переглянути Базель I та розробити нову редакцію у сфері нагляду банківських установ. Таким чином, в 1999 році було скликано перше консультативне зібрання країн-учасниць Базельського комітету, після чого було проведено ще два зібрання і тільки у 2004 році вступила в силу нова угода під назвою Базель II [3; 4].

Базель II був заснований на вдосконаленні підходу до забезпечення ризиків, що повинно було забезпечити максимальну чутливість до різноманітних факторів, особливо у сфері кредитного ризику і ризику неплатоспроможності. Крім того, дана угода передбачала покращення якості банківського наднаціонального нагляду та забезпечення високої прозорості діяльності фінансово-кредитних установ. Однак, світова криза, що вибухнула протягом 2008-2009 рр. показала, що зміни, які були внесені у другу Ба-

зельську угоду не вважаються достатніми для того, щоб пом'якшити чи запобігти наслідкам кризових явищ. Саме тому в Сеулі у 2010 році був розроблений та схвалений країнами великої двадцятки документ – Базель III [3].

Нова редакція Базельської угоди ступила в силу у 2013 році та діє в даний час. При цьому, основні положення Базеля III зводяться до наступного:

- 1) збільшення нормативу достатності капіталу на покриття ризику;
- 2) посилення обмежень для капіталу першого рівня та його ріст;
- 3) формування буферного капіталу коштом чистого прибутку фінансово-кредитних установ, який дозволить отримувати додаткову ліквідність при системній кризі;
- 4) мінімальний сукупний капітал банку з врахуванням буферного повинен бути не нижче 10,5%, а мінімальний рівень самого сукупного капіталу не нижче 8%;
- 5) обмеження фінансового важеля шляхом використання такого показника як леверидж – відношення позикового капіталу до власного [5].

Варто зазначити, що перехід на нову систему банківського нагляду відповідно до останньої редакції Базельської угоди здійснювався поетапно, що представлено у табл. 1.

При запровадженні Базель III країни поділились на три основні групи:

- 1) ті, що приступили до запровадження правил – Сінгапур, Китай, Саудівська Аравія, Індія, Мексика, Гонконг, Канада, ПАР, Японія, Швейцарія, Японія;
- 2) ті, що розробили перші нормативно-законодавчі акти – Корея, Аргентина, Росія, Бразилія, Індонезія;
- 3) ті, що відтермінували запровадження стандартів – США, країни ЄС.

Україна відчуває досить високі труднощі при запровадженні нових стандартів банківської діяльності, оскільки вітчизняний банківський сектор не достатньо розвинутий. Згідно з рейтинговим агентством Moody's введення вимог Базеля III позитивно вплинуло на кредитоспроможність фінансових установ України, проте не такою мірою, як у банківському секторі Європи. Це пов'язано в першу чергу з високими вимогами до достатності капіталу вітчизняних банків.

Зараз світові фінансові установи активно запроваджують схвалений у грудні 2017 року Базель IV. Це збірник пропозицій та стандартів, який повинен забезпечити ефективну імплементацію рекомендацій Базеля III. Вони будуть запроваджуватись з 1 січня 2022 року по 1 січня 2027 року [7].

Базель IV передбачає, наприклад, оновлення та уніфікацію способів обчислення нормативів капіталу. Це дасть можливість порівнювати показники банків по всьому світі. Вимоги до капіталу, кредитного, операційного та інших ризиків, передбачені Базелем IV, істотно вплинуть на стратегії банків та їх бізнес-моделі, тому кроки по ефективній реалізації нових норм повинні бути якнайшвидше інтегровані у стратегії кредитних установ.

Підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша держава взяла на себе зобов'язання впровадити міжнародні стандарти

Терміни переходу на нові стандарти Базель III

Найменування	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік	2019 рік
Базовий капітал (мінімальний рівень)	3,5%	4,0%	4,5%				4,5%
Буфер збереження капіталу				0,6%	1,3%	1,9%	2,5%
Базовий капітал плюс буфер збереження капіталу (мінімальний рівень)	3,5%	4,0%	4,5%	5,1%	5,8%	6,4%	7,0%
Капітал першого рівня (мінімальний рівень)	4,5%	5,5%	6,0%				6,0%
Сукупний капітал (мінімальний рівень)	8,0%						
Сукупний капітал плюс буфер збереження	8,0%			8,6%	9,3%	9,9%	10,5%
Інструменти, які більше не відповідають критеріям для включення до складу джерел не основного капіталу 1 і 2 рівнів	Поступове виключення протягом 10 років, починаючи з 2013 року						
Поступове виключення деяких активів із базового капіталу		20%	40%	60%	80%	100%	100%
Показник короткострокової ліквідності	Період нагляду		60%	70%	80%	90%	100%
Показник чистого стабільного фондуювання	Період нагляду			Впровадження мінімального стандарту			
Показник «леверидж»	Період паралельного розрахунку (з 01.01.2013 року до 01.01.2017 року)					Перехід до 1 компоненту	

Джерело: [6]

регулювання та нагляду в сфері банківських послуг. В результаті Нацбанк і законодавчі органи почали активну імплементацію рекомендацій Базельського комітету.

Протягом найближчих років НБУ планує гармонізувати банківське законодавство України з рекомендаціями Базеля III та Базеля IV. Зокрема, мова йде про посилення вимог до капіталу банків. В першу чергу розроблена нова структура регулятивного капіталу банку та критерії прийнятності його складових, змінені вимоги до мінімального капіталу 1-го та 2-го рівнів, а також до нормативів покриття ліквідності. Банки зобов'язані будуть публікувати звіти про виконання нових вимог [7].

Вже з 2020 року банки почали формувати буфер збереження (консервації) капіталу понад норматив достатності основного капіталу. Ціль такої консервації – підвищити здатність банків протистояти кризисним проявам та мінімізувати ризик неплатоспроможності. Цей запас капіталу накопичується банками в період економічного росту для компенсації можливих втрат, які виникають в умовах загального економічного спаду. На момент впровадження розмір буфера становить 0,625%, а на протязі 2020–2023 років заплановано щорічне підвищення нормативу на 0,625% [7].

Одним із ключових елементів підтримки платоспроможності та фінансової стійкості банків стане регулярне залучення незалежних аудиторів для проведення аналізу якості активів всіх банків.

Більшість експертів та фінансових аналітиків сходяться на думці, що застосування рекомендацій Базельського комітету стане вагомим кроком на шляху до підвищення фінансової стабільності в кожній окремій країні та світі в цілому, а також

закладе надійний фундамент для подальшого розвитку ефективних систем банківського нагляду. Реалізація стандартів важлива не лише для подолання кризи та стабілізації локальної фінансової системи, але й для підвищення інвестиційного клімату країни та її авторитету на міжнародній арені.

Висновки і пропозиції. Таким чином, повний перехід до останньої редакції Базельської угоди приведе до підвищення кредитоспроможності банків, підвищить їх стійкість до кризових явищ. Оновлені стандарти дадуть позитивний ефект на всю фінансову систему, разом із небанківським сектором та ринком капіталу.

Можна зробити висновок, що Базельський комітет суттєво впливає на діяльність фінансово-кредитних установ в сфері регулювання банківської діяльності, дає змогу усувати недоліки та розбіжності у банківському регулюванні різних країн світу.

Результатами впровадження Базельських стандартів є зростання фінансової стійкості банків та фінансової системи загалом, а також покращення рівня капіталізації банків. Зокрема, Базель III та Базель IV дають змогу розширювати можливості банківського сектору в протистоянні з потрясіннями, покращувати якість капіталу та збільшувати рівень капіталізації банків.

Для України запровадження нових стандартів є вагомим кроком на шляху стабілізації фінансового сектору та частиною процесу євроінтеграції.

Перспективним напрямком подальших наукових досліджень є розроблення ефективних шляхів реалізації у вітчизняне законодавство досвіду зарубіжних країн щодо дотримання Базельських стандартів.

Список літератури:

1. Базельський комітет та його роль у формуванні системи регулювання діяльності комерційних банків. URL: https://pidruchniki.com/1514020542492/strahova_sprava/bazelskiy_komitet_yogo_rol_formuvanni_sistemi_regulyuvannya_diyalnosti_komertsyynih_bankiv (дата звернення: 01.04.2020).
2. Базельський комітет з питань банківського регулювання та основні принципи регулювання банківської діяльності. URL: <http://posibniki.com.ua/post-bazelskiy-komitet-z-pitan-bankivskogo-naglyadu-ta-osnovni-principi-regulyuvannya-bankivskoio-diyalnosti> (дата звернення: 01.04.2020).
3. Хаб'юк О. Банківське регулювання та нагляд через призму рекомендацій Базельського комітету : монографія. Івано-Франківськ : ОІППО; Снятин : ПрутПринт, 2008. 260 с.
4. Онікієнко С.В. Базельські угоди: протиріччя регулювання. *Економіка та держава*. 2013. № 9. С. 29–31.
5. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. – Bank for International Settlements, December 2010. URL: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf> (дата звернення: 01.04.2020).
6. Графік впровадження нових нормативних вимог до капіталу та ліквідності. URL: https://www.bis.org/bcbs/basel3/basel3_phase_in_arrangements.pdf (дата звернення: 01.04.2020).
7. Базельський пріоритет. URL: <https://banksrating.com.ua/analytics/bazelskij-prioritet/> (дата звернення: 01.04.2020).

References:

1. Bazelskyi komitet ta yoho rol u formuvanni systemy rehuliuвання diialnosti komertsyynikh bankiv [The Basel Committee and its role in shaping the regulatory framework for commercial banks]. Available at: https://pidruchniki.com/1514020542492/strahova_sprava/bazelskiy_komitet_yogo_rol_formuvanni_sistemi_regulyuvannya_diyalnosti_komertsyynih_bankiv (accessed 1 April 2020).
2. Bazelskyi komitet z pytan bankivskoho rehuliuвання ta osnovni pryntsypy rehuliuвання bankivskoi diialnosti [The Basel Committee on banking regulation and basic principles of banking regulation]. Available at: <http://posibniki.com.ua/post-bazelskiy-komitet-z-pitan-bankivskogo-naglyadu-ta-osnovni-principi-regulyuvannya-bankivskoio-diyalnosti> (accessed 1 April 2020).
3. Xabiuk, O. (2008). *Bankivske pehlyuvannya ta nahliad chepez ppyzmy pekomentatsii Bazelckoho komitety: monohrafiia* [Bankivske pegylivanie and oversight of the principles of the principles of the Bazelskoye comic: monograph]. Ivano-Frankivck: OIPPO; Cniatyn: PpytPpynt. (in Ukrainian)
4. Onikiienko, S.V. (2013). Bazelski uhody: protyrichchia rehuliu vannia. *Ekonomika ta derzhava*, no. 9, pp. 29–31. (in Ukrainian)
5. Basel Committee on Banking Supervision. Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring. – Bank for International Settlements, December 2010. Available at: <http://www.bis.org/publ/bcbs188.pdf> (accessed 1 April 2020).
6. Hrafik vprovadzhenia novykh normatyvnykh vymoh do kapitalu ta likvidnosti [Schedule of implementation of new regulatory requirements for capital and liquidity]. Available at: https://www.bis.org/bcbs/basel3/basel3_phase_in_arrangements.pdf (accessed 1 April 2020).
7. Bazelskyi priorytet [Basel priority]. Available at: <https://banksrating.com.ua/analytics/bazelskij-prioritet/> (accessed 1 April 2020).